

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Кафедра психології особистості та соціальних практик

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Вченою радою Факультету психології,
соціальної роботи та спеціальної
освіти

Протокол № 13 від 03.09. 2025 р.

Голова Вченої ради

Наталія КЛІШЕВИЧ

ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

(назва форми підсумкової атестації)

Спеціальності: 053 Психологія
(шифр, назва спеціальності)

рівня вищої освіти: другого (магістерського)

освітньої програми: 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія
(шифр, назва освітньої програми)

Схвалено на засіданні
кафедри психології особистості та соціальних
практик

Протокол № 13 від 28.08. 2025 р.

Завідувач кафедри: Світлана КАЛІЩУК

2025-2026 навчальний рік

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Розділ I. Перелік результатів навчання, визначених освітньо-професійною програмою	5
Розділ II. Методика та форма проведення атестаційного екзамену	7
Розділ III. Перелік тем (питань), що виносяться на екзамен, і рекомендованих джерел	8
Теорія і практика сучасних психологічних досліджень	
Екстремальна психологія з практикумом	
Життєві кризи особистості	
Теоретико-прикладні аспекти суїцидології	
Психологія війни та збройних конфліктів	
Психологія насильства	
Психічна травма та посттравматичний стресовий розлад	
Розділ IV. Критерії оцінювання	19

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму атестаційного екзамену складено відповідно до пункту 6.3 «Положення про організацію освітнього процесу в Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка (зі змінами внесеними згідно з рішенням Вченої ради Університету від 26 грудня 2024 року (протокол № 15) введеним в дію наказом від 26.12.2024 № 986), «Положення про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії у Київському столичному університеті імені Бориса Грінченка» (рішення Вченої ради Університету від 25 квітня 2024 року, протокол № 6, введене в дію наказом від 25.04.2024 року № 377), з урахуванням Стандарту вищої освіти за спеціальністю 053 Психологія для другого (магістерського) рівня вищої освіти (наказ МОН України від 24.04.2019 № 564) та освітньо-професійної програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія (нової редакції), затвердженої рішенням Вченої ради Київського столичного університету імені Бориса Грінченка від 25.04.2024, протокол № 6 (введено в дію з 01.09.2024, наказ від 25.04.2024 № 391).

Атестація здобувачів вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія за освітньо-професійною програмою 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія проводиться після завершення навчання за другим ступенем вищої освіти «магістр» з метою визначення відповідності результатів навчання здобувачів вищої освіти вимогам освітньої програми та професійно-психологічної готовності майбутніх фахівців до виконання своїх професійних обов'язків.

Атестація здійснюється екзаменаційною комісією (ЕК). До компетенції ЕК належить:

- перевірити та оцінити якість теоретичної та професійно-практичної підготовки випускників, встановити її відповідність вимогам ОПП підготовки випускника другого (магістерського) рівня вищої освіти;
- за результатами атестації прийняти рішення про присудження здобувачам відповідного ступеня вищої освіти та видачу/відмову у видачі випускникам дипломів (звичайних або з відзнакою);
- проаналізувати якість освітньої діяльності в університеті та розробити пропозиції щодо подальшого поліпшення якості підготовки фахівців з психології, зокрема у галузях екстремальної та кризової психології.

Програма атестаційного екзамену передбачає дотримання співвідношення теоретичного компонента, що проявляється у визначенні рівня сформованості базових знань та уявлень з проблематики наукових досліджень з психології, екстремальної психології, кризової психології, суїцидології, психології війни, психології насильства та практичного, який передбачає володіння уміннями і навичками надання кваліфікованої психологічної допомоги особистості з досвідом перебування в екстремальних і кризових ситуаціях.

Атестація випускників другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 053 Психологія освітньо-професійної програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія проводиться у формі тестування.

Оцінювання результатів складання атестаційного екзамену здійснюється за 100-бальною шкалою оцінювання Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи оцінок: «А», «В», «С», «D», «Е», «FX», «F»). Виконання всіх екзаменаційних завдань з атестаційного екзамену є обов'язковим. Рішення ЕК про оцінку результатів складання екзамену приймається на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які брали участь у її засіданні. За однакової кількості голосів Голова комісії має вирішальний голос. Перескладання екзамену з метою підвищення оцінки не дозволяється. Здобувач вищої освіти, який не склав атестаційний екзамен, або не з'явився на нього без поважних причин, наказом Ректора відраховується з університету як такий, що не пройшов атестації.

РОЗДІЛ І.

ПЕРЕЛІК РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ, ВИЗНАЧЕНИХ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ

Метою екзамену є перевірка сформованості загальних і фахових компетентностей, а також результатів навчання студентів відповідно до освітньо-професійної програми 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія (нової редакції), затвердженої рішенням Вченої ради Київського столичного університету імені Бориса Грінченка від 25.04.2024, протокол № 6 (введено в дію з 01.09.2024, наказ від 25.04.2024 № 391), і навчального плану за визначеними критеріями.

Головним завданням атестаційного екзамену є перевірка рівня сформованості у студентів таких компетентностей та результатів навчання:

- ЗК1.** Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК2.** Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.
- ЗК3.** Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК4.** Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК5.** Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- ЗК6.** Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК7.** Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- ЗК8.** Здатність розробляти та управляти проєктами.
- ЗК9.** Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.
- СК1.** Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та/або практики.
- СК2.** Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та/або практичної значущості.
- СК3.** Здатність обирати і застосовувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
- СК4.** Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.
- СК5.** Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
- СК6.** Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.
- СК7.** Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
- СК8.** Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
- СК9.** Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
- СК10.** Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
- СКy11.** Здатність надавати оперативну психологічну допомогу та

використовувати методи психологічного захисту людини в умовах надзвичайних ситуацій (в тому числі в умовах війни).

СКу12. Здатність вибудовувати передбачувану тактику профілактики дистресу чи кризового стану людини.

СКу13. Здатність розробляти та застосовувати превентивні та корекційні програми збереження психологічного здоров'я людини (в тому числі в умовах війни).

СКу14. Здатність до рефлексії та супервізії власної фахової діяльності.

СКу15. Здатність активізувати психосоматичні ресурси особистості для її ефективного функціонування в екстремальних і кризових ситуаціях (в тому числі в умовах війни).

РН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

РН2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних і надійних методів.

РН3. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки.

РН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

РН5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

РН6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

РН7. Доступно і аргументовано представляти результати досліджень у писемній та усній формах, брати участь у фахових дискусіях.

РН8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

РН9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

РН10. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

РН11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

РНу13. Диференціювати типи екстремальних ситуацій і форми поведінки людей в цих ситуаціях, прогнозувати можливі наслідки впливу певних екстремальних чинників на людину (в тому числі в умовах війни).

РНу14. Надавати оперативну психологічну допомогу особистості з гострими стресовими реакціями.

РНу15. Керувати людськими ресурсами, робочими процесами та поведінкою фахівців у складних і екстремальних професійних ситуаціях.

РНу16. Надавати кваліфіковану психологічну допомогу особистості у кризовому стані для активізації ресурсів її життєстійкості (в тому числі в умовах війни).

РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА ТА ФОРМА ПРОВЕДЕННЯ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ

Отримання другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 053 Психологія, освітньо-професійною програмою 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія базується на визначенні рівня підготовки випускників із дисциплін обов'язкового циклу з формування фахових компетентностей відповідного навчального плану.

Чинним навчальним планом передбачена така форма атестації здобувачів вищої освіти:

Спеціальність, освітній рівень	Форма державної атестації
053 Психологія Освітньо-професійна програма 053.00.05 Екстремальна та кризова психологія другий (магістерський) рівень вищої освіти	Атестаційний екзамен

Питання до атестаційного екзамену відповідають змісту робочих програм навчальних дисциплін, які виносяться на атестацію.

На атестаційний екзамен виносяться зміст таких обов'язкових навчальних дисциплін:

- ОК 2 «Теорія і практика сучасних психологічних досліджень»;
- ОК 3 «Екстремальна психологія з практикумом»;
- ОК 4 «Життєві кризи особистості»;
- ОК 5 «Теоретико-прикладні аспекти суїцидології»;
- ОК 6 «Психологія війни та збройних конфліктів»;
- ОК 7 «Психологія насильства»;
- ОК 8 «Психічна травма та посттравматичний стресовий розлад».

Форма проведення – тестування.

Тривалість екзамену – 1 год. 20 хв.

РОЗДІЛ III. ПЕРЕЛІК ТЕМ (ПИТАНЬ), ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА АТЕСТАЦІЙНИЙ ЕКЗАМЕН, І РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СУЧАСНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Філософія психології як її методологічний каркас. Предметна парадигма в психології. Суб'єктивно-генетичний принцип у психології. Психічне як особливий вид діяльності людини. Психічна діяльність як форма перетворення, творчості, відображення і саморегуляції. Генетичний ракурс психологічних досліджень особистості. Дослідження витоків, структурних компонентів та внутрішнього світу особистості. Складові предмету генетичної психології: дійсність; система задач; різні наукові описи дійсності; дослідницькі засоби; продукт дослідження – технологічні рекомендації. Аксиологічний підхід у психологічних дослідженнях особистості.

Три рівні логіко-предметної операціоналізації категорії «свідомість»: семіотичний, загально-психологічний і теоретико-психологічний. Генетико-моделюючий підхід до аналізу свідомості. Фрагмент дійсності. Соціальний та діяльнісно опосередкований генезис свідомості. Об'єктивний підхід до трактування свідомості: нейрофізіологічний ракурс. Квантовий і системний дискурси дослідження свідомості. Свідомість як розрізнення та вибір класичних альтернативних реальностей. Аналіз феномену «свідомості» у дослідницькому просторі системної парадигми. Атрибути свідомості як системи: відкритість, емерджентність, цілісність, динамічну якість, саморегуляцію, автопоезний рух, смислові зв'язки елементів, спрямованість змін: урівноважуючий та підсилюючий контури зв'язку елементів. Процесуальність свідомості у безперервному співвіднесенні «Я» зі «Світом». Психологічні парадигмальні призми: концептуальний рівень дослідження свідомості особистості.

Експериментальна (пояснювальна) парадигма психологічних досліджень. Переваги й обмеження пояснювальної парадигми. Людина як об'єкт дослідження у природничо-науковій методології. Діагностика як процедура забезпечення константності і незалежності предмету дослідження від ситуації експерименту, поведінки досліджуваного та стану експериментатора.

Феноменологічна (експірієнтальна, розуміюча) парадигма психологічних досліджень. Рефлексивний, дескриптивний, діалогічний, наративний підходи до вивчення людських феноменів. Якісні дослідження у психології. Методи неструктурованого інтерв'ю, включених польових спостережень, якісного аналізу даних, аналізу документів і літератури, дослідження рефлексій. Обмеження феноменологічних досліджень. Гуманістична парадигма психологічних досліджень.

Проблеми дослідження мотивації особистості. Параметри оцінки

індивідуальної дії. Мотивація, спонукання, мотив, мотивування як механізми регуляції поведінки. Потреби як джерел мотивації. Діалектика зовнішньої та внутрішньої регуляції поведінки. Мотиваційні явища як об'єкт дослідження. Індикатори мотивації. Методи дослідження мотиваційної сфери особистості. Шість основних проблем дослідження мотивації (Г. Гекхаузен). Мотивація у теоріях властивостей (Г. Олпорт, Р. Кеттелл, Г. Мюррей, А. Маслоу). Дослідження соціальної поведінки особистості.

Вчинок і моральна творчість особистості як механізми психічного розвитку. Теорія вчинку В.А. Роменця. Логічна структура вчинку. Етичний зміст вчинку. Механізм учинку як механізм розвитку. Ситуаційні детермінанти поведінки.

Рекомендовані джерела:

1. Бойчелюк В.Й. *Методика та організація наукових досліджень у психології*. Київ: КНТ, 2024. 284.
2. Булавинець В.М. *Методологія наукових досліджень: підручник*. 2-ге вид., переробл. і доповн. Харків: Право, 2023. 488 с.
3. Ладанюк А.П., Власенко Л.О., Кишенько В.Д. *Методологія наукових досліджень: підручник*. Київ: Ліра-К, 2021. 352 с.
4. Каліщук С.М. *Гене́за смислової архітектони́ки свідомості майбутніх психологів-консультантів: монографія*. Львів: Сполом, 2020. 462 с.
5. Каліщук С.М. *Ресурсна матриця психолога-консультанта у подіях війни. Монографія*. Київ: МайстерКниг, 2022. 112 с.
6. Каліщук С.М. *Ціннісно-рольовий компонент професійного становлення особистості: діагностика & тренінговий розвиток: монограф.* Київ: Яроченко Я.В., 2024. 256 с.
7. Мокін Б.І. *Методологія та організація наукових досліджень : підручник*, вид. 3-є, змін. та доп. Вінниця: ВНТУ, 2023. 231 с.
8. Bray B. (2021). Crisis counseling: A blend of safety and compassion. *American Counseling Association: Counseling Today*.
<https://ct.counseling.org/2021/07/crisis-counseling-a-blend-of-safety-and-compassion>

ЕКСТРЕМАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ З ПРАКТИКУМОМ

Предмет, мета та завдання екстремальної психології. Історія виникнення та розвитку екстремальної психології. Проблема екстремальності в сучасній психологічній науці. Психологічний зміст поняття «екстремальна ситуація». Поняття екстремальних факторів (стресорів). Класифікація екстремальних ситуацій за різними критеріями. Війна як глобальна екстремальна ситуація.

Класифікація станів людини в екстремальних ситуаціях. Первинні психологічні реакції при екстремальних ситуаціях (страх, афект, ступор, паніка). Стрес як типовий психічний стан людини в умовах війни. Психічні стани людини в екстремальних умовах: психічне оглушення, підсвідомий автоматизм, фрустрація. Хворобливі порушення психіки (психогенії, психози, неврози) під час та після впливу екстремальних умов. Основні

фактори, що впливають на розвиток і компенсацію психічних розладів при екстремальних ситуаціях. Масові психологічні явища в період екстремальних ситуацій.

Поняття «екстремальних» професій. Психологічні характеристики екстремальних умов професійної діяльності. Проблема професійної надійності працівника та готовності до діяльності в особливих умовах. Професійно важливі якості представника ризиконебезпечних професій. Професійний стрес та професійна деформація фахівця ризиконебезпечних професій. Психічна готовність до діяльності в екстремальних умовах. Структурно-функціональний зміст та рівні психічної готовності. Компоненти психічної готовності та їх характеристика. Засоби підвищення психічної готовності до діяльності в екстремальних умовах.

Структура психологічного забезпечення діяльності в екстремальних умовах. Професійно-психологічний відбір кадрів. Психологічна підготовка до діяльності в екстремальних умовах. Психологічний супровід діяльності в екстремальних ситуаціях. Основні принципи психологічного супроводу фахівця ризиконебезпечних професій в період професійної діяльності. Характеристика діагностичної стадії психологічного супроводу. Характеристика реабілітаційної стадії психологічного супроводу.

Поняття та зміст екстреної психологічної допомоги. Етапи організації екстреної психологічної допомоги. Завдання, що вирішуються психологами при наданні екстреної психологічної допомоги в цілому і на кожному етапі роботи. Характеристика своєрідності умов надання екстреної психологічної допомоги. Основні правила надання екстреної психологічної допомоги. Специфіка надання екстреної психологічної допомоги дитині. Організація роботи позаштатної мобільної групи екстреної психологічної допомоги. Перелік речей і спорядження для надання екстреної психологічної допомоги (склад «валізи психолога»).

Екстрена психологічна допомога особистості при переживанні страху та тривоги в екстремальних ситуаціях. Екстрена психологічна допомога особистості при плачі та істеричі в екстремальних ситуаціях. Екстрена психологічна допомога особистості при апатії та руховому збудженні в екстремальних ситуаціях. Екстрена психологічна допомога особистості при нервовому тремтінні та ступорі в екстремальних ситуаціях. Екстрена психологічна допомога особистості при галюцинаціях та агресії в екстремальних ситуаціях. Прийоми само- і взаємодопомоги при агресії і при руховому збудженні. Характеристика екстреної психологічної допомоги постраждалим, які знаходяться в ізоляції. Протокол надання першої психологічної допомоги МААСЕ. Протокол надання першої психологічної допомоги АПА.

Рекомендовані джерела:

1. *Екстремальна психологія: підручник* / За заг. ред. проф. О.В.Тімченка. Київ: ТОВ «Август Трейд», 2007. 502 с.
2. Кармазіна А.О., Фролова Н.В. Психологічні особливості емоційного стану дітей дошкільного віку в період екстремальної ситуації воєнного

- конфлікту. *Психолого-педагогічний науковий збірник*. 2022. №25. С. 23–26.
3. Максименко, С. Д., Садковий, В. П., Тімченко, О. В. & Миронець, С. М. *Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології*: монографія: Т.2. НУЦЗУ. Харків: ФОП Мезіна В. В., 2022. 435 с.
 4. *Психологія стресу та стресових розладів*: навч. посіб. / Уклад. О.Ю. Овчаренко. Київ: Університет «Україна», 2023. 266 с.
 5. Рева О.М., Гамаліна К.А. Психологічна підготовка молоді до безпечної поведінки в ситуації терористичного характеру. *Актуальні проблеми практичної психології*: збірник статей VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Глухів, 20-21 лютого 2020 р. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, Вінниченко М.Д.; Суми: 2020. С.133–136.
 6. Розов В.І. *Психологія екстремальних ситуацій: адаптивність до стресу та психологічне забезпечення*. Видання третє. Київ: КНТ, 2024. 711 с.
 7. Сірко Р., Баклицька О. Теоретичні аспекти професійної підготовки майбутніх психологів до екстремальної діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Перспективи та інновації науки*. 2022. №. 7 (12). С. 592–602.
 8. Сова М.О., Деніжна С.С. *Екстремальна психологія*: навчальний посібник / Державний податковий університет. Ірпінь, 2023. 346 с.

ЖИТТЄВІ КРИЗИ ОСОБИСТОСТІ

Кризова психологія як наукова галузь, її предмет, категорії і завдання. Поняття життєвої кризи та кризової ситуації. Тлумачення життєвих криз: альтернативні наукові підходи. Різновиди життєвих криз: альтернативні класифікації. Поняття біографічної кризи, її види. Типові симптоми життєвої кризи. Специфіка гострого та латентного переживання особистістю життєвої кризи. Динаміка переживання кризи особистістю. Характеристика типів ставлення особистості до кризи. Типи реакцій людини на переживання життєвої кризи. Зміст картограми життєвої кризи. Поняття про копінг, його функції та класифікація. Характеристика копінг-стратегій за ознакою орієнтованості. Характеристика копінг-стратегій за ознакою продуктивності.

Поняття про вікові кризи, їх призначення та типові симптоми. Характеристика нормативних криз епохи дитинства. Характеристика нормативних криз підліткового та юнацького віку. Характеристика нормативних криз епохи ранньої дорослості. Характеристика нормативних криз епохи середньої та пізньої дорослості. Види втрат за ознакою детермінації та змісту. Поняття про психічну втрату та травматичну кризу. Переживання особистістю кризових станів в умовах війни. Сімейна криза, її передумови та симптоми. Характеристика нормативних сімейних криз. Зміст нормативних сімейних криз бездітної родини. Характеристика

ненормативних сімейних криз. Зміст психологічної допомоги особистості, яка переживає кризу втрати сімейного благополуччя. Хвороба як причина особистісної кризи. Характеристика внутрішньої картини хвороби. Психологічна допомога особистості, яка переживає кризу втрати здоров'я.

Поняття про кризи професійного розвитку особистості. Характеристика нормативних криз професійного розвитку. Характеристика ненормативних криз професійного розвитку. Характеристика стратегій переживання особистістю криз професійного розвитку. Психологічна допомога особистості, яка переживає професійне вигорання. Характеристика кризи втрати роботи. Психологічна допомога особистості, яка переживає кризу втрати роботи.

Основні форми та методи роботи кризового психолога. Перша психологічна допомога особистості у кризовому стані. Етапи проведення консультації з особистістю, яка переживає кризу. Психодіагностика особистості, яка переживає кризу. Зміст і призначення кризової інтервенції. Зміст і призначення психологічного дебрифінгу. Особливості застосування методів кризової психології. Специфіка надання психологічної допомоги дітям у кризовому стані. Активізація особистісних ресурсів у посткризовому періоді. Тлумачення представниками психодинамічного напрямку кризи та психологічної допомоги особистості (З. Фройд, К. Юнг, А. Адлер, К.Хорні). Психологія тілесності та трансперсональна психологія як напрями терапії кризової особистості (В. Райх, О. Лоуен; С. Грофф). Психодрама, логотерапія та екзистенціальна терапія як методи роботи з особистістю, що переживає кризу (Я. Морено, В. Франкл, І. Ялом). Ідеї та техніки гуманістичної психології як підґрунтя психологічної допомоги особистості в умовах кризи (А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм).

Рекомендовані джерела:

1. Атаманчук Н.М. *Кризова психологія*: навч. посіб. Полтава: ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2023. 142 с.
2. Бази́ка Є. Л. *Кризова психологія*: конспект лекцій Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2024. 59 с.
3. *Кризова психологія*: навч. посіб. За заг. ред. проф. О.В. Тімченка. Харків: НУЦЗУ, 2020. 401 с.
4. *Основи реабілітаційної психології*: подолання наслідків кризи: навч. посіб. За заг. ред. Н.В. Пророк. Том 1. Київ: Сварог, 2023. 208 с.
5. *Основи реабілітаційної психології*: подолання наслідків кризи: навч. посіб. За заг. ред. Н.В. Пророк. Том 2. Київ: Сварог, 2023. 240 с.
6. *Основи психотерапії*: навч. посіб. За ред. К.В. Сєдих, О.О. Фільц. Київ: Академія, 2024. 192 с.
7. Столярчук О.А. *Життєві кризи особистості*: психологічний путівник: навч. посіб. Кременчук: НОВАБУК, 2023. 126 с.

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ СУЇЦИДОЛОГІЇ

Соціально-історичний аспект проблеми самогубства. Історія розвитку

наукових поглядів на проблему самогубства. Поняття та основні теорії суїцидальної поведінки. Етапи та спільні риси суїцидальної поведінки. Наукові погляди З. Фрейда, А. Адлера, К. Меннінгера на проблеми суїциду. Характеристика сучасного стану проблеми суїциду в Україні. Кризове суспільство як сприятливий фактор виникнення суїцидальних тенденцій. Детермінанти суїцидальної поведінки дітей та підлітків в Україні.

Психопатологічна основа суїциду. Особистісні властивості суїцидентів. Нейробіологічні маркери суїцидальних тенденцій. Генетичне наслідування суїцидальних тенденцій. Соціальні чинники, що зумовлюють суїцидальну поведінку. Характеристика суїцидентів різних вікових груп. Суїцидальні чинники за Р. Комером. Психологічна аутопсія за фактом самогубства.

Психодіагностичні методи в суїцидології. Використання опитувальників і шкал депресивності й тривожності для діагностики суїцидальних намірів. Застосування проєктивних методик для діагностики суїцидальних тенденцій. Візуальна діагностика самогубств. Критерії оцінки суїцидального ризику. Соціально-психологічні заходи профілактики суїциду.

Виявлення психологічного сенсу суїциду. Техніки психологічної допомоги: активне слухання. Правила активного слухання. Якості ефективного слухача. Техніки відображення думок і почуттів. Техніки подолання аутоагресії. Переорієнтація на інші цінності. Правила психотерапії суїцидального клієнта. Особливості телефонного консультування клієнта, який виявляє суїцидальні наміри. Перші кроки до подолання реактивної неспокійної депресії. Особливості переживання людьми самогубства близьких. Психологічна допомога людям, які пережили суїцид близьких. Особливості психологічної допомоги дітям, які пережили суїцид батьків.

Рекомендовані джерела:

1. Адамська З. Соціально-психологічні причини суїцидальної поведінки підлітків в умовах війни. Матеріали IV Міжнародної наукової конференції *«Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки»*, 2024. С. 16-19.
2. Місержи С. Д. (2024). Філософські та біоетичні аспекти смерті та вмирання. *Культурологічний альманах*. 2024. №2. С.199-207.
3. *Психологія суїцидальної поведінки військовослужбовців*: монографія / Я.В. Мацегора, О. С. Колесніченко, І. І. Приходько та ін. Харків: НА НГУ, 2021. 363 с.
4. *Суїцидологія*: конспект лекцій. Укладач І. Г. Мудренко. Суми: Сумський державний університет, 2022. 76 с.
5. Федоренко Р.П. *Психологія суїциду*: навч. посіб. Вид. друге, змін. та доп. Луцьк: Вежа, 2022. 492 с.
6. Чернобровкіна В.А. *Суїцидологія і превенція суїциду* : методичні матеріали до навчального курсу: навчально-методичний посібник / Віра Чернобровкіна, Йохан Сіквеленд, Карі Евелін Ареллано Лорентцен; за ред. В. Чернобровкіної; Національний університет «Києво-Могилянська

академія», Центр психічного здоров'я, Кафедра психології та педагогіки, Університетська клініка Акерсхус (Норвегія). Київ: Дискурсус, 2022. 78 с.

ПСИХОЛОГІЯ ВІЙНИ ТА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Психологія війни як сфера практики та навчальна дисципліна. Вплив війни на особистість. Адаптація індивіда до військової служби. Готовність військовослужбовця до бою (технічна, фізична, психологічна). Психологічна структура діяльності військових. Поняття про бойову травму, бойовий стрес. Подолання бойового стресу. Психологічні стани і реакції воїна у бойовій обстановці (за А. Романишиним). Зміни в особистості військовослужбовця внаслідок участі в бойових зіткненнях. Морально-психологічна підготовка до бою.

Особистісні ресурси військових. Психологічні стани і травми військовослужбовців у зоні бойових дій. Переживання втрат військовослужбовцями. Психологічна допомога військовослужбовцям в умовах ведення бойових дій. Основні завдання та принципи психологічної допомоги військовослужбовцям (наближеність, швидкість, надійність, простота). Перша психологічна допомога на полі бою. Віддалені наслідки участі в бойових діях. Психологічна самопомога для військових.

Виклики для сім'ї військового на етапі його відправлення в зону бойових дій. Характеристика етапів розгортання. Етап адаптації сім'ї до від'їзду військового в зону бойових дій. Сімейні стосунки військовослужбовця у період участі в бойових діях. Взаємини з військовослужбовцем після повернення з військової служби. Конструктивна комунікація членів родини з військовослужбовцями. Психологічна допомога членам сім'ї військових. Групи підтримки для дружин /партнерок /матерів військовослужбовців. Основні напрями психологічного консультування дружин військовослужбовців. Психологічна допомога дітям військових.

Вплив війни на цивільне населення: психологічні, соціальні, моральні аспекти. Колективна травма як соціально-психологічне явище. Причини, характеристики, наслідки колективної травми за П. Горностаєм. Історична та культурна травми. Подолання колективної травми. Інформаційно-психологічна війна як феномен. Поняття про психологічні операції та пропаганду. Інструменти інформаційно-психологічної війни (фейк, наратив, меседж). Міжгрупова взаємодія в суспільстві. Етика спілкування цивільних і військових. Подолання суспільних «розломів».

Психологічна реабілітація військовослужбовців, її зміст і складові. Етапи психологічної реабілітації. Критерії діагностики посттравматичних стресових розладів у військових. Діагностика посттравматичного стресового розладу. Методи поведінкової психотерапії. Психоедукація, психологічне консультування і психотерапія військових. Модель BASIC Ph та її використання з військовослужбовцями. Адаптація ветеранів до цивільного життя. Роль соціального оточення та громади у соціально-психологічній реабілітації ветеранів. Практики реабілітації військових та ветеранів. Мультиmodalний підхід до реабілітації.

Природа, зміст та складові вимушеної міграції. Специфіка вимушеної міграції під час війни. Соціально-психологічна адаптація вимушених мігрантів. Криза вимушених мігрантів. Синдром Уллїса, його прояви. Культурний шок вимушених мігрантів та його подолання. Психологічна допомога вимушеним мігрантам (внутрішньо переміщеним особам та біженцям). Психологічні засоби подолання психотравми і стресу вимушених мігрантів.

Рекомендовані джерела:

1. Грицевич Т.Л., Капінус О.С., Мацевко Т.М., Неурова А.Б., Романишин А.М. *Психологія бою*. За заг. ред. А.М. Романишина Львів: Астролябія, 2023. 336 с.
2. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О., Хоружий С.М., Ларіонов С.О., Сириця М.В. *Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами* : метод. посіб. Київ: 7БЦ, 2023. 175 с.
3. Лефтеров В., Самара О. Особливості психологічної реабілітації осіб, які переживають травматичні події війни. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2022. № 1(3). С. 73-83.
4. *Психологія міжгрупової взаємодії у вимірах війни і миру*: навчальний посібник. Л. Г. Чорна, П. П. Горностай, В. І. Вус, О. Л. Коробанова, О.Т. Плетка] ; за ред. Л. Г. Чорної; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2023. 118 с.
5. *Психологія управління військами*: підручник. Вид. 2-ге, перероб. та допов. [В. І. Осьодло, О. П. Ковальчук, Д. П. Лисенко та ін.]; за заг. ред. В.В. Стасюка. Київ : НУОУ, 2024. 532 с.

ПСИХОЛОГІЯ НАСИЛЬСТВА

Сутність і специфіка насильства на міжпарадигмальному рівні. Гендерні аспекти, їхній взаємозв'язок із насильством. Основні форми домашнього та гендерно зумовленого насильства. Домашнє насильство як найпоширеніший різновид гендерно зумовленого насильства. Психологічні особливості людини, яка пережила (переживає) насильство. Психологічні особливості людини, яка вчиняє насильство.

Онтологічні складові фізичного та економічного насильства. Цикл насильства. Трикутник Карпмана. Психологічні особливості агресивної поведінки. Причини та індикатори фізичного насильства. Причини та індикатори економічного насильства. Особливості прояву фізичного та економічного насильства в умовах війни.

Феномен аб'юзера в сучасних психологічних дослідженнях. Психологічний аб'юз та поганий настрій. Психологічні риси аб'юзера та ситуації насильства. Ознаки аб'юза в відносинах. Мобінг як ризик психологічного насильства у ситуаціях соціальної взаємодії. Газлайтинг як різновид психологічного насильства над жінками. Шкільний булінг як різновид суспільної агресії. Кетколінг як різновид вуличного гарасменту

(домагання). Соціально-психологічні чинники психологічного насильства у подружніх стосунках. Прояви психологічного насильства в умовах війни.

Поняття кібернасильства. Кібернасильство як різновид психологічного насильства. Проблема кібербулінгу над особистістю. Різновиди кібернасильства: використання особистої інформації; анонімні погрози; телефонні дзвінки з мовчанням; переслідування; тролінг; хепі-слепінг; сексуальні домагання у віртуальному просторі.

Психологічні механізми посягання на сексуальну недоторканість особистості. Сексуальна агресія та сексуальне насильство. Сексуальне зловживання дитиною. Сексуальне насильство в родині. Чинники сексуального насильства. Комерційна сексуальна експлуатація дитини. Ознаки та форми сексуального насильства. Психологічні особливості секстингу, грумінгу та хепіслеппінгу. Сексуальне насильство в умовах воєнного стану.

Проблема психологічної безпеки та захисту особистості від домашнього та гендерно зумовленого насильства. Психологічний аналіз понять «безпека», «фізичний комфорт», «психологічний комфорт», «соціальний комфорт», «культура безпеки», «аналіз ризиків» у соціально-психологічному вимірі. Парадигми безпеки у світоглядному вимірі. Безпека як індивідуально-психологічна властивість людини. Безпека особистості та культура безпеки.

Рекомендовані джерела:

1. Андрусак І. П. Економічне насильство як латентна форма домашнього насильства: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право* / голов. ред. Ю. М. Бисага. Ужгород, 2023. Т. 1. Вип. 80. С. 13–17.
2. Ботнаренко І. А., Гриньків О. О. (2023). Психологічне насильство як форма домашнього насильства. *Часопис Київського університету права*, 2023. №2. С. 104-109.
3. Капустіна Н. Конфліктна комунікативна поведінка у цифровому середовищі. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2024. №3(62). С. 54–64.
4. Мілорадова Н. Загальна характеристика феноменів домашнього насильства. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи: збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. № 3 (56). Т. 2. С. 195–207.
5. Мілорадова Н. Трикутник Карпмана – токсична модель відносин: особливості розвитку та стратегії виходу. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи: збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2021. №3 (56). Т. 3. С. 147–156.
6. Плетенець В. М. Сексуальне насильство в умовах воєнного стану в Україні: становище й шляхи підвищення ефективності його виявлення.

Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка, 2023. № 2. С. 227–237.

7. Скиба Е. Сексуальне насильство під час збройних конфліктів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2022. № 2 (121). С. 133-139.
8. Царьова І. Сексуальне насильство – зброя в умовах воєнного конфлікту. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2023. № 2 (127). С. 9-14.
9. Цюман Т., Нагула О. Психологічна формула безпеки як концентуальна основа формування навичок безпечної поведінки особистості. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* 2021. №35 (1). С. 94–100.
10. Цюман, Т., & Нагула, О. (2022). Психолого-педагогічний супровід формування навичок безпечної поведінки дитини (на прикладі онлайн курсу для роботи з дітьми “Я вмію себе захистити”). *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* 2022. №36 (2). С. 114–119.

ПСИХІЧНА ТРАВМА ТА ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД

Психічна травма як психологічний феномен. Міждисциплінарний підхід до визначення психічної травми. Характеристика видів, типів, форм, ефектів дії психотравм на людський організм. Стрес і загальний адаптаційний синдром. Поняття психічної травми і психогенії. Гостра стресова реакція. Хронічний стрес. Типи травматичних ситуацій. Рівні адаптації організму.

Суть феномену посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Фактори ризику виникнення ПТСР. Психологічні та біологічні підходи до тлумачення ПТСР. Психогенна амнезія, флеш-бек, гіперпильність, провина того, хто вижив, дисоціація та ПТСР. Особливості перебігу ПТСР у дітей.

Діагностичні критерії ПТСР за DSM-V та МКХ-11. Діагностичний інструментарій при ПТСР. Динаміка процесу переробки травматичної події. Умови, що впливають на розвиток ПТСР. Біологічні, особистісні та соціальні чинники розвитку ПТСР. Механізми психологічного захисту при ПТСР. Індивідуальні стратегії подолання ПТСР. Саморуйнація особистості

Стратегії психотерапії ПТСР. Основні завдання психотерапії ПТСР. Специфіка психологічної допомоги при різних видах травматичних подій. Фази розвитку ПТСР у ветеранів. Діагностика ПТСР у учасників бойових дій. Психологічні особливості свідків бойових дій. Психологічна допомога родинам потерпілих. Психологічна допомога постраждалим від терактів.

Профілактична робота запобігання ПТСР у групах ризику. Роль соціальної підтримки та суспільства у профілактиці ПТСР. Групові та індивідуальні форми роботи превенції ПТСР. Дебрифінг, етапи його проведення. Проблема травматизації консультанта. Поняття вторинної травми. Супервізія. Балінтовські групи. Техніки, спрямовані на корекцію життєвої перспективи.

Рекомендовані джерела:

1. Брієр Д., Скотт К. *Основи травмофокусованої психотерапії*. Львів: Манускрипт, 2023. 448 с.
2. Вільямс М, Пойюла С. *ПТСР. Робочий зошит. Ефективні методики подолання симптомів травматичного стресу*. Київ: Видавництво Ростислава Бурлаки, 2023. 528 с.
3. Климчук В. О. *Психологія посттравматичного зростання*: монографія / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 125 с.
4. Колк Б. *Тіло веде лік. Як лишити психотравми в минулому*. Харків: Віват, 2022. 624 с.
5. Круз В. *Терапія ПТСР для військових. Як повернутися до нормального життя*. Київ: Науковий світ, 2024. 128 с.
6. *Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи*. В 3-х томах / за заг. ред. Пророк Н. Київ: Сварог, 2023. 208 с.
9. *Психологія стресу та стресових розладів*: навч. посіб. / Уклад. О.Ю. Овчаренко. Київ: Університет «Україна», 2023. 266 с.
7. Розов В. І. *Психологія екстремальних ситуацій: адаптивність до стресу та психологічне забезпечення*: науково-практичний посібник. Видання 3-тє, доповнене та перероблене. Київ: КНТ, 2024. 711 с.
8. Савенкова І.І. *Реабілітаційна психологія*: навч. посіб. Миколаїв: Іліон, 2021. 220с.

РОЗДІЛ IV. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Тест розміщено в системі електронного навчання Київського столичного університету імені Бориса Грінченка. Тест складається з 30 закритих тестових запитань різного ступеня складності (з вибором однієї правильної відповіді, з вибором, на встановлення відповідності запропонованих наборів тверджень, на встановлення послідовності 1 та відкритого запитання (практичний кейс).

Правильна відповідь оцінюється залежно від рівня складності запитання, а саме:

запитання рівня А – 15 простих запитань (багатоваріантне питання, де необхідно обрати правильну відповідь), за кожну правильну відповідь студент отримує 1 бал;

запитання рівня Б – 15 запитань середнього рівня складності (встановлення відповідності запропонованих наборів тверджень, встановлення послідовності, вибір двох або трьох правильних відповідей), за кожну правильну відповідь студент отримує 3 бали;

запитання рівня В – 1 запитання, що передбачає написання есе (складне, пошукове запитання практико-орієнтованого спрямування), за відповідь здобувач може отримати від 0 до 40 балів. У відповіді студента оцінюються:

Критерії оцінювання	Вищий стандарт	Відповідає стандартам	Наближення до стандартів	Нижче стандартів
Критерії оцінювання практичного кейсу				
Розкриття цілей і змісту завдання	Правильно та креативно розкрито суть психологічної проблеми	У повному обсязі розкрито суть психологічної проблеми	Суть психологічної проблеми розкрито не в повному обсязі	Неправильно розкрито суть психологічної проблеми
<i>Бали</i>	10-9	8-6	5-3	2-0
Експертність	Демонструє ґрунтовне розуміння причинно-наслідкових зв'язків психологічної проблеми	Демонструє достатнє розуміння причинно-наслідкових зв'язків психологічної проблеми	Демонструє середнє розуміння причинно-наслідкових зв'язків психологічної проблеми	Демонструє недостатнє розуміння причинно-наслідкових зв'язків психологічної проблеми
	10-9	8-6	5-3	2-0
Обґрунтованість та аргументованість вибору змісту психологічної допомоги	Демонструє високий рівень обґрунтованості й аргументованості вибору способів вирішення психологічної проблеми	Демонструє достатній рівень обґрунтованості та аргументованості вибору способів вирішення психологічної проблеми	Демонструє середній рівень обґрунтованості й аргументованості вибору способів вирішення психологічної проблеми	Демонструє на низькому рівні обґрунтованість та аргументованість вибору
<i>Бали</i>	10-9	8-6	5-3	2-0
Якість представлення	Здобувач впевнено і	Здобувач достатньо впевнено розкриває	Здобувач обмежено	Здобувач не впевнено

я виконаного завдання, вживання правильної сучасної професійної лексики	ефективно розкриває зміст завдання, вживає правильну сучасну професійну лексику, надає повну розгорнуту грамотну відповідь за змістом практичного завдання	зміст завдання, загалом вживає правильну сучасну професійну лексику, дає достатньо розгорнуту відповідь за змістом практичного завдання	розкриває зміст завдання, у відповіді наявні поодинокі випадки вживання неправильної професійної лексики, дає неповну відповідь за за змістом практичного завдання	презентує зміст завдання, у відповіді наявне вживання неправильної професійної лексики, дає неправильні відповіді за змістом практичного завдання.
<i>Бали</i>	10-9	8-6	5-3	2-0
Всього: max 40 балів				

Питання для тесту обираються через опцію «Випадкове питання» з усіх предметів, які входять до програми екзамену.

Оцінка за тест може складати від 0 (min) балів до 100 (max) балів.

Оцінювання результатів складання атестаційного екзамену здійснюється за 100-бальною шкалою оцінювання та відповідною рейтинговою оцінкою:

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – виставляється за глибокі знання навчального матеріалу; розуміння основних понять і наукових закономірностей; вміння встановлювати послідовність та взаємозв'язки між психічними явищами; здатність до розв'язання тестових запитань різного рівня складності; вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практично зорієнтованих тестових завдань
B	82-89 балів	Дуже добре – виставляється за ґрунтовні знання навчального матеріалу, правильні відповіді на поставлені тестові запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практично зорієнтованих тестових завдань без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – виставляється за міцні знання навчального матеріалу, правильні відповіді на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практично зорієнтованих

		завдань з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – виставляється за посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень при розв’язанні практично зорієнтованих тестових завдань
E	60-68 балів	Достатньо – виставляється за слабкі знання навчального матеріалу, неточні відповіді, окремі помилки у встановленні зв’язків між явищами, за слабе застосування теоретичних положень при виконанні практично зорієнтованих тестових завдань
FX, F	1-59 балів	Незадовільно – виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, основних фундаментальних положень, істотні помилки у відповідях на тестові запитання, невміння орієнтуватися у виборі правильної відповіді під час розв’язання тестових завдань, неправильне застосування теоретичних положень при виконанні практично зорієнтованих тестових завдань